

De 'meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld' in de praktijk

Veel gestelde vragen door beroepskrachten uit onderwijs en kinderopvang over:

1. Vechtscheidingen en emotionele verwaarlozing
2. Zorgen over kinderen delen
3. Veilig Thuis benaderen bij vermoeden
4. De 'oudercheck'
5. Privacy van ouder en melden zonder toestemming van ouders
6. Anonieme casussen bespreken met Veilig Thuis
7. Gesprekken voeren met ouders
8. Acute en structurele onveiligheid en disclosure
9. Het afwegingskader inclusief toelichting
10. De meldcode app

Sinds januari 2019 is het in de kinderopvang en het onderwijs verplicht om een meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling met afwegingskader ('de verbeterde meldcode') te hebben. De meldcode is een hulpmiddel om een zorgelijke situatie in kaart te brengen.

Sinds de publicatie van de verbeterde meldcode zijn er verschillende bijeenkomsten geweest voor medewerkers kinderopvang, gastouders, primair onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en voortgezet onderwijs waarin uitleg is gegeven over de verbeterde meldcode en het toegevoegde afwegingskader. Deze brochure is een vervolg op de eerdere brochure 'De verbeterde meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling' en gaat in op de aandachtspunten die deze bijeenkomsten hebben opgeleverd: wat zijn de uitdagingen voor het beter signaleren van kindermishandeling in de kinderopvang en onderwijs en hoe kan de meldcode nog beter in de praktijk worden toegepast? In deze brochure staan de onderwerpen die tijdens de bijeenkomsten het meest aan de orde zijn geweest.

1. Twee minder bekende vormen van kindermishandeling

Vechtscheiding

De gevolgen van een vechtscheiding/complex scheiding zijn groot, ook voor de kinderen. Vaak komen zij in de knel, omdat ouders er niet in slagen hun ouderschap na een (echt)scheiding vorm te geven. Door de inzet van hulpverlening kunnen de nadelige gevolgen beperkt blijven. Vechtscheidingen kenmerken zich door hevige ruzies en nauwelijks tot geen contact tussen de ouders. Kinderen kunnen hierdoor emotioneel verwaarloosd raken, angstig en eenzaam zijn. Vaak is er ook sprake van een loyaliteitsconflict, als ouders elkaar zwartmaken. Kortom, kinderen in een vechtscheiding zijn altijd slachtoffer. Wanneer er signalen hierover binnenkomen bij de kinderopvang en het onderwijs dient de meldcode altijd toegepast te worden.

Emotionele verwaarlozing

Van emotionele verwaarlozing is sprake wanneer ouders langdurig tekortschieten in responsiviteit (passend reageren) en het geven van positieve aandacht aan het kind. Emotionele verwaarlozing heeft ernstige gevolgen voor de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen. Zij kunnen allerlei psychische, gedrags- en leerproblemen ontwikkelen. In deze situatie dient de kinderopvang en het onderwijs gebruik te maken van de meldcode.

2. Zorgen over kinderen delen

De term 'melden' bij Veilig Thuis wordt door beroepskrachten vaak als heel zwaar ervaren. Eigenlijk komt het er in de praktijk op neer dat er contact opgenomen moet worden met Veilig Thuis als er zorgen zijn over de veiligheid van kinderen. Veilig Thuis kan in de eerste plaats meedenken over de situatie en een adviserende rol spelen. Of er daadwerkelijk sprake is van een melding wordt ook niet alleen door de leerkracht of pedagogisch medewerker bepaald, maar in samenwerking met Veilig Thuis.

3. Veilig Thuis benaderen bij vermoeden

Kinderopvang en onderwijs zijn veelal gewend om met samenwerkingspartners te werken op het moment dat er iets niet goed gaat in een gezin, ook als er een vermoeden van kindermishandeling bestaat. Met behulp van het afwegingskader wordt in de meldcode duidelijk aangegeven wanneer het noodzakelijk is om te melden bij Veilig Thuis. Ook wanneer er bij andere instanties, zoals de Verwijsindex of Mulitsignaal, een casus is geregistreerd of wanneer er al andere instanties zijn ingeschakeld om een gezin te helpen.

Wanneer in de kinderopvang of in het onderwijs een vermoeden bestaat dat er mogelijk sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling moet er door het doorlopen van de stappen uit de meldcode bepaald worden of melden noodzakelijk is. Door betrokkenheid van hulpverlening wordt die verantwoordelijkheid niet overgedragen en ook het melden door andere partijen ontslaat beroepskrachten in het onderwijs en de kinderopvang niet van de verantwoordelijkheid om bij Veilig Thuis te melden.

4. De 'oudercheck'

In de kinderopvang en het onderwijs is het gebruikelijk om kinderen te observeren. Alle kinderen in de dagopvang en de buitenschoolse opvang hebben een mentor die het betreffende kind goed kent. Dit geldt natuurlijk ook voor de gastouder. In het onderwijs is dat in de eerste plaats de leerkracht, maar ook de intern begeleider of de zorgcoördinator hebben hierbij een rol. Al deze professionals volgen de ontwikkeling van de aan hen toevertrouwde kinderen. Hierdoor kunnen afwijkende gedragingen gesignaleerd worden. Naast het observeren van de kinderen is het ook van belang om naar de ouders te kijken. Zijn er oudersignalen? Is bijvoorbeeld bekend dat ouders in een vechtscheiding liggen? Ook dan is het van belang om de meldcode erbij te pakken. Want aan het gedrag van de kinderen in de opvang en op school hoeft dat (nog) niet zichtbaar te zijn, omdat zij zich in de opvang en/of op school juist wel veilig voelen.

In tegenstelling tot in primair onderwijs en kinderopvang zijn ouders in het middelbaar beroepsonderwijs en voortgezet onderwijs veel minder in beeld. Wanneer er over kinderen zorgen bestaan is het daarom van groot belang om ouders voor een gesprek uit te nodigen.

Ook veelvuldige betalingsachterstanden zoals het niet kunnen voldoen van de ouderbijdrage voor schoolreisjes of het niet kunnen betalen van de kinderopvangrekening, kan een reden zijn om de meldcode te volgen. Want deze situaties kunnen een negatief effect hebben op het gezin. Oudersignalen kunnen dus ook aanleiding zijn om contact op te nemen met Veilig Thuis.

5. Privacy van ouders

Zowel de kinderopvang als het onderwijs kent een beroepsgeheim. Voor het delen van informatie over ouders en kinderen met 'derden' is in principe toestemming van ouders noodzakelijk. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid of er zonder toestemming van de ouders een melding kan worden gedaan bij Veilig Thuis. Uiteraard moet een besluit om de zwijgplicht te doorbreken zorgvuldig worden genomen. De veiligheid van het kind is echter prioriteit nummer één en ook de verantwoordelijk minister heeft aangegeven dat het toepassen van de meldcode boven de AVG (Algemene verordening gegevensbescherming) gaat.

Wanneer mag ik melden zonder toestemming van ouders?

Beantwoording van de volgende vijf vragen uit het basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling helpt bij het maken van een zorgvuldige keuze om zonder toestemming van de ouders te melden bij Veilig Thuis:

- 1) *Behartig ik door te melden de zwaarwegende belangen van de desbetreffende kinderen en ouders?*
- 2) *Is er een andere mogelijkheid om ditzelfde doel te bereiken zonder dat ik mijn beroepsgeheim hoeft te verbreken?*
- 3) *Waarom is het niet mogelijk om toestemming van de ouder te vragen of te krijgen voor het bespreken van zijn/haar situatie met iemand die hem/haar kan helpen?*
- 4) *Wat weegt zwaarder: het belang dat kinderen en ouders hebben bij het feit dat ik een melding doe of juist het belang dat zij hebben bij het feit dat ik afzie van het doen van een melding?*
- 5) *Als ik besluit om te melden, aan wie moet ik dan welke informatie verstrekken, zodat het geweld of de mishandeling effectief kan worden aangepakt?*

6. Anonieme casussen bespreken met Veilig Thuis

Het is altijd mogelijk om contact op te nemen met Veilig Thuis wanneer er vermoedens zijn van huiselijk geweld of kindermishandeling in een gezin. Ook op het moment dat de signalen nog in kaart moeten worden gebracht (stap 1 van de meldcode). Het kan professionals helpen om bepaalde onderbuikgevoelens beter te duiden. Casussen worden op dat moment anoniem besproken. Zodra er sprake is van het doen van een melding (stap 5 van de meldcode) kan dit niet meer anoniem.

7. Gesprekken voeren met ouders

Gesprekken met ouders over zo'n moeilijk onderwerp kunnen best lastig zijn. Het kan helpen om zorgen over kinderen al in een vroeg stadium kenbaar te maken bij ouders. Wanneer de eerste zorgen al met ouders besproken zijn, wordt het makkelijker om met ouders te praten over een melding bij Veilig Thuis. Wanneer naarmate de tijd vordert er steeds meer signalen bekend worden waardoor op een gegeven ogenblik een melding overwogen moet worden, is een gesprek hierover in een dergelijk laat stadium veel ingewikkelder.

Vier tips van Augeo om in gesprek te gaan met ouders

1. Geen oordeel

Allereerst, leg je zorgen voor aan de ouders, ook al zie je daar tegenop. Belangrijk is dat je dat doet zonder oordeel. Je wilt het met hen niet hebben over (vermoedens van) kindermishandeling, maar je hebt iets gezien of gehoord dat je opvallend vindt: een kind dat zich bijvoorbeeld opeens anders gedraagt of een leerling die nooit eten mee naar school heeft. Je wilt graag hun visie daarop. Misschien is er wel een heel aannemelijke verklaring voor. Wees tijdens het gesprek betrokken en open. Vraag dus wat ouders ervan vinden: van de zorgen, van het gesprek, van hun kind. Weet wat je doel is en stem het gesprek daarop af.

2. Bouw het gesprek op

In Nederland zijn wij gewend 'met de deur in huis te vallen': beter meteen zeggen waar het op staat dan om de hete brij heen draaien. Daar is in de Nederlandse cultuur wat voor te zeggen, maar in andere culturen wordt dat als 'bot' ervaren. Hou daar rekening mee en bouw het gesprek zorgvuldig op. De kern is dat je concreet formuleert wat je bij een kind hebt waargenomen en dat je dat op een respectvolle manier overbrengt. Ga uit van een gezamenlijk doel: het beste voor hebben met hun kind. Om samen te zoeken naar een oplossing voor mogelijke problemen, is het essentieel dat je vanaf het eerste signaal open bent over je zorgen en over wat je van plan bent te gaan doen. Doe niets achter de rug van ouders om: dat roept weerstand op en vergroot de kans op hevige emoties of weigeren om met jou te praten.

3. Actief luisteren

Actief luisteren betekent: luisteren, doorvragen en samenvatten. Met samenvatten herhaal je de belangrijkste dingen die de ouder heeft verteld. Een mooie manier om ouders te laten merken dat je aandachtig hebt geluisterd. Wanneer je jouw zorgen over hun kinderen deelt kunnen emoties soms hoog oplopen. Boosheid, verdriet of onbegrip: het is belangrijk om ruimte hieraan te geven. De kans is groot dat deze sneller zullen zakken. Bedenk van tevoren of je je leidinggevende, collega of een aandachtsfunctionaris bij het gesprek wilt hebben.

4. Geheimhouding?

Soms komt het voor dat een ouder zegt dat hij of zij wel met jou wil praten, maar dat je het er dan met niemand anders over mag hebben. Net als bij kinderen mag je ouders dat niet toezeggen. Als je geheimhouding belooft, kan je in een lastige situatie komen: je wilt het vertrouwen van ouders niet beschamen, maar als zij jou iets vertellen wat ernstig is, moet je wel in actie komen en anderen betrekken om de situatie te veranderen. Wat je wél kunt beloven is dat je niets zult doen zonder eerst met de ouder te overleggen.

8. Acute onveiligheid, structurele onveiligheid en disclosure

Met het afwegingskader zijn er ook een aantal nieuwe begrippen geïntroduceerd, namelijk: acute onveiligheid, structurele onveiligheid en disclosure. Wat wordt hier precies onder verstaan?

Acute onveiligheid

Bij acute onveiligheid gaat het om direct fysiek gevaar. Iemands veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig.

Voorbeeld: Van een kind op de basisschool dat ook gebruik maakt van de buitenschoolse opvang, is bekend dat de ouders in scheiding liggen en dat deze scheiding moeizaam verloopt. Aan het kind is dit merkbaar in gedrag: stil, terughoudend en soms angstig. Het gedrag is duidelijk veranderd. Op een dag zijn beide ouders aanwezig op het moment dat het kind wordt opgehaald van de buitenschoolse opvang waarbij de situatie escaleert.

Vader en moeder krijgen een woordenwisseling die leidt tot een fysieke confrontatie. Dit gebeurt voor de ogen van hun eigen kind, maar ook van andere kinderen.

Structurele onveiligheid

In het geval van structurele onveiligheid is er sprake van herhaling of het voortduren van onveilige situaties of van geweld.

Voorbeeld I: Een kind in de peutergroep is met drie jaar en tien maanden nog niet zindelijk. Moeder heeft op aandringen van de pedagogische medewerkers hierover al eerder contact opgenomen met de ouder-kind adviseur, maar komt afspraken niet na omdat ze “druk is met een verhuizing”. Het gezin staat op school bekend als problematisch, maar de school heeft hier verder geen grip op volgens de ib-er. Moeder maakt een chaotische indruk. De ib-er geeft aan dat ze er bij moeder “niet doorheen komt”. De basisschool wil de peuter niet toelaten als het kind met vier jaar niet zindelijk is. Het kind dreigt hierdoor tussen wal en schip te vallen, wat gezien de thuissituatie niet wenselijk is. Er komt opnieuw een gesprek met moeder en de ontwikkelingsconsulent van de kinderopvangorganisatie om te bespreken dat moeder de zindelijkheidstraining met hulp van de ouder-kind adviseur moet gaan oppakken. Als zij dit niet doet, wordt contact opgenomen met Veilig Thuis.

Voorbeeld II: Een broer en zus van 14 en 16 jaar zitten op een middelbare school in resp. 2 havo en 4 vwo. De vader woont niet meer thuis en zit regelmatig in detentie. De moeder wordt door haar ex gestalkt. Vader is de afgelopen jaren al een paar keer bij de school gesignaleerd en moeder heeft school gewaarschuwd dat vader via de kinderen, ondanks een contactverbod, probeert met haar in contact te komen. De zorgcoördinator kent de zeer complexe gezinssituatie. Hoewel broer en zus zich heel verschillend gedragen bestaat er over beide kinderen zorgen over hun gemoedstoestand en hun ontwikkeling. De zorgcoördinator heeft contact met het ambulante jeugdteam wat voor beide kinderen is ingeschakeld. Er is met de mentoren van beide kinderen afgesproken dat de betrokken leerkrachten signalen gelijk aan de zorgcoördinator doorgeven.

Disclosure

Disclosure gaat om het uit zichzelf praten over mogelijk slachtofferschap van huiselijk geweld/kindermishandeling en eventueel het vragen van hulp.

Voorbeeld: Je vangt als gastouder in het huis van de ouder op en speelt verstoppertje met de kinderen. Op het moment dat jij je wil gaan verstoppen zegt een kind dat je niet in de voorraadkast mag komen. Dit is namelijk voor stoute kindjes. Als je hem vraagt waarom het voor stoute kindjes is zegt hij dat hij altijd in de kast moet als hij niet luistert. Zijn grote zus komt eraan en zegt tegen het kind dat hij dat niet van papa en mama mocht zeggen en dat als hij het weer zegt hij vanavond weer in de kast wordt opgesloten. Dan moet je maar luisteren zegt zijn grote zus. Als je aan zijn zus vraagt of zij ook weleens in de kast moet zegt ze dat ze nu altijd luistert maar haar broertje er wel in moet zitten in het donker.

HET AFWEGINGSKADER

Sinds 1 januari 2019 moet je als beroepskracht verplicht het afwegingkader uit de meldcode gebruiken. Er moeten twee afwegingen worden gemaakt. Het is van belang dat *beide* afwegingen *in deze volgorde* worden gemaakt:

Afweging 1: Is melden noodzakelijk?

Afweging 2: Is zelf passende en toereikende hulp bieden of organiseren mogelijk?

1. Heb ik een vermoeden?

Ja

2. Acute en/of structurele onveiligheid?

Ja

Melden bij Veilig Thuis

Nee

3. Hulp mogelijk?

Ja

4. Acceptatie van hulp?

Ja

5. Gewenste resultaat?

Ja

Hulp bieden

Nee

Melden bij Veilig Thuis

Nee

Melden bij Veilig Thuis

Nee

Melden bij Veilig Thuis

Nee

Afsluiten en vastleggen

Beroepskrachten moeten een melding doen bij Veilig Thuis in de volgende situaties:

Meldnorm 1:

In ALLE gevallen van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid en disclosure.

Meldnorm 2:

In alle ANDERE gevallen waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Meldnorm 3:

Wanneer een beroepskracht die hulp biedt of organiseert om betrokkenen te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling, constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

1. Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling?

Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier

Ja: Ga verder met afweging 2

Als wordt ingeschat dat er géén zorgen zijn over (een dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling, sluit de beroepskracht het doorlopen van de meldcode af en vermeldt deze conclusie in het kind dossier. Een veelvoorkomende situatie is dat er wel zorgen zijn, maar dat deze zorgen geen (dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling betreffen. Bijvoorbeeld omdat er kind problematiek is waargenomen in combinatie met pedagogische onmacht van ouders, echter zonder dat dit de (emotionele) veiligheid van het kind bedreigt. Ook dan sluit de beroepskracht de meldcode af en noteert deze conclusie in hetzelfde dossier. Hulp kan vervolgens worden georganiseerd, geboden en geëvalueerd voor de gesignaleerde, niet tot onveiligheid leidende, problemen. Wanneer een beroepskracht op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden heeft van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling volgt de tweede afwegingsvraag.

Meldnorm 1

2. Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?

Nee: Ga verder met afweging 3

Ja: Melden bij Veilig Thuis. De afwegingen 3 tot en met 5 worden samen met Veilig Thuis doorlopen.

Ernstige onveilige en/of schadelijke situaties dienen altijd gemeld te worden bij Veilig Thuis, ook wanneer een beroepskracht inschat dat hij en de organisatie mogelijkheden hebben om hulp te bieden of te organiseren. Met deze melding kan Veilig Thuis vroegere, maar ook eventuele toekomstige signalen van huiselijk geweld over de betrokkenen, combineren.

Meldnormen 2 en 3

3. Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.

Nee: Melden bij Veilig Thuis

Ja: Ga verder met afweging 4

Bij effectieve hulp rondom huiselijk geweld en/of kindermishandeling is veiligheid het hoofddoel. Goede hulp bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling is gericht op alle leden in een (gezins)systeem: minderjarigen en volwassenen, pleger(s) en slachtoffer(s). Er wordt met alle betrokkenen samengewerkt in het maken, evalueren en uitvoeren van veiligheids- en hulplannen.

4. Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.

Nee: Melden bij Veilig Thuis

Ja: Hulp bieden of organiseren, ga verder met afweging 5.

In deze afwegingsvraag staan de mogelijkheden van de betrokkenen tot het aanvaarden van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling centraal. Het gaat erom dat de betrokkenen, alle leden van het (gezins)systeem, maar ook het (bredere) netwerk van (informele) steunfiguren bereid en in staat zijn de voorgestelde hulp direct aan te gaan.

In het afwegingskader leidt de vierde afwegingsvraag tot een melding indien hulp wordt afgehouden. Vaak is bij aanvang niet helemaal helder hoezeer de betrokkenen bereid en in staat zijn zich in te zetten. De redenen om de hulp te aanvaarden kunnen divers zijn. Hun motivatie kan vooral intrinsiek of extrinsiek van aard zijn. Ook de mogelijkheden van de betrokkenen en hun netwerk verschillen. Door direct en in samenwerking met de betrokkenen en ketenpartners veiligheidsafspraken en hulpverleningsafspraken te maken wordt vaak helder wat de bereidheid en de mogelijkheden van de betrokkenen zijn.

5. Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.

Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis.

Ja: Hulp opstarten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.

De beantwoording van deze afwegingsvraag leidt tot een melding bij Veilig Thuis indien wordt vastgesteld dat hulp onvoldoende resultaat oplevert: (het risico op) onveiligheid duurt voort, onveiligheid herhaalt zich of hulp stagneert.

▪ *Het gaat dus om situaties waarin hulpverleners hulp bieden bij zorgen over onveiligheid én de hulp binnen de gewenste termijn niet leidt tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en het welzijn van de betrokkenen (en/of de ontwikkeling van minderjarigen)*

▪ *De problematiek ernstiger of groter blijkt dan verwacht*

▪ *De uitvoering van het veiligheid- en/of hulpverleningsplan is vastgelopen.*

Om deze laatste afwegingsvraag zorgvuldig te beantwoorden is het nodig dat binnen de hulp die beroepskrachten bieden, duidelijk is afgesproken met betrokkenen uit het (gezins)systeem en met andere hulpverleners met wie wordt samengewerkt, aan welke doelen en resultaten wordt gewerkt. Hoe en door wie wordt vastgesteld of de veiligheid voldoende is bereikt? Hoe wordt de veiligheid gemonitord en gedurende welke periode? Wanneer sprake is van een acuut onveilige situatie of structureel onveilige situatie is het van belang dat, na het doen van een melding bij Veilig Thuis, in de eerste plaats met Veilig Thuis duidelijk is besproken en afgesproken wat de termijn is (in dagen, weken of maanden) waarbinnen specifiek genoemde resultaten ten aanzien van de veiligheid behaald moeten zijn.